

стабільність, межнаціональне і громадянське согласие в нашом общем доме. Понимание этой ценности и ее непреходящего значения с каждым днем растет в сознании наших людей».

Отличительная черта современного Узбекистана – своеобразие его многонационального состава. Подавляющее большинство населения составляют узбеки – свыше 70 %. Здесь живут представители большого количества наций и народностей, и это обстоятельство обязывает нас уделять особое внимание сохранению и развитию культур и традиций всех национальностей [1].

Список библиографических ссылок

1. Бафаев М. Глобализация жарайида миллий бағрикенгликни шакллантириш масалалари. Педагогик маҳорат. 2016. № 2. С. 47–51.
2. Бағрикенглик – баркарорлик ва тараққиёт омили / Масъул муҳаррир: А. З. Очилдиев. Тошкент: Тошкент ислом университети, 2007.
3. Рўзиева Д. И. Ёшларда толерантлик фазилатларини шакллантириш – педагогиканинг долзарб муаммоси сифатида // The culture of tolerance in the context of globalization: methodology of research, reality and prospect: Materials of the international scientific conference on May 13–14, 2014. P. 182.

Получено 03.03.2017

Формування багатонаціональної держави – результат тривалих історичних процесів. Необхідно особливо підкреслити той факт, що в період незалежності на території країни не відбулося жодного випадку національного або міжнаціонального конфлікту. В даний час в Узбекистані збережений своєрідний національний спосіб життя. І це є гарантією розвитку суспільства.

Ключові слова: толерантність, національна толерантність, багатонаціональна держава, Узбекистан, багатонаціональний склад, культура, релігія.

Forming of the multinational state – result of long historical processes. It is necessary to highlight the fact that in the period of independence on the territory of the country there was no case of the national or international conflict. Now in Uzbekistan a peculiar national conduct of life is kept. And it is a development guarantee of society.

Keywords: tolerance, national tolerance, multinational state, Uzbekistan, multinational structure, culture, religion.

УДК 159.922.27:331.556.4

Олена Євгенівна БЛИНОВА,

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

Розглянуто поняття соціального капіталу як сукупності психологічних відносин, які сприяють успішній інтеграції вимушених мігрантів у приймаючому суспільстві.

Ключові слова: соціальний капітал, психологічні відносини, мігранти.

Внаслідок складної соціально-політичної та економічної ситуації в українському суспільстві з'явилися значні потоки людей, вимушених залишити місце свого постійного проживання та переселитися зі східних областей в інші регіони України. У вітчизняній науковій літературі, засобах масової інформації їх визначають як «внутрішніх мігрантів», «вимушених переселенців», в офіційних документах – як «внутрішньо переміщених осіб» (ВПО).

Пріоритетним напрямком психологічного вивчення міграційних процесів є проблема соціально-психологічної адаптації мігрантів до нових умов життя. Слід звернутися до праць вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків з метою вироблення цілісного бачення специфіки та унікальності сучасної соціально-економічної ситуації українського суспільства.

Серед показників адаптації мігрантів різними дослідниками виділяються залучення до соціального життя спільноти, постійна робота та активна взаємодія з колегами, наявність друзів і знайомих серед місцевого населення. Наше дослідження соціально-психологічної адаптації трудових мігрантів з України підтвердило вагомість цих факторів [1]. Особливо слід підкреслити значимість соціальної підтримки для мігранта, що сприяє благополуччю особистості, з одного боку, та забезпечує можливість інтеграції вимушених мігрантів у спільноті, з іншого.

Виходячи із цих міркувань, вважаємо за доцільне звернутися до концепції «соціального капіталу». Т. О. Нестик указує, що соціальна психологія потребує поняття соціального капіталу для загального інтегрального позначення сукупності різних групових характеристик, що відображають рівень соціальної інтеграції груп, організацій і суспільства [3, с. 54]. О. М. Татарко визначає соціальний капітал як «сукупність психологічних відносин, які можуть бути конвертовані в інші форми капіталу, або призводити до певних позитивних ефектів, одним з яких може бути більш успішна адаптація мігрантів» [5, с. 76]. А. Л. Свенцицький характеризує соціальний капітал особистості (групи) через обсяг і якість її зв'язків з іншими людьми та групами [4].

Спираючись на дослідження Р. Патнама, прийнято виділяти два типи «соціального капіталу»: перший з них зв'язує нас із членами своєї групи, згуртовуючи її зсередини (bonding), а другий зв'язує (bridging) нас із представниками різних інших груп. На початкових етапах акумуляції соціальний капітал допомагає вимушеним переселенцям адаптуватися, пристосуватися. При цьому важливо розділяти соціальний капітал усередині групи мігрантів та їх соціальний капітал, який виходить за межі їх спільноти і характеризує залучення мігрантів до життя приймаючого суспільства. «Для успішної акумуляції та адаптації мігрантів у приймаючому суспільстві, важливий, насамперед, соціальний капітал, що виходить за межі їх спільноти та поєднує їх із суспільством» [5, с. 77]. Виходячи із цього, слід зазначити, що соціальна мобільність особистості, спілкування в мікро- і макрогрупах призводить до успішної інтеграції вимушених мігрантів, і до орієнтації на довгострокові цілі в приймаючому суспільстві, що свідчить про прийняття цінностей і формування позитивної ідентичності з більш широкими соціальними категоріями.

У дослідженнях Т. О. Нестика показане, що довгострокова орієнтація та позитивний образ майбутнього пов'язані саме із другим типом капіталу (bridging): «особистість і групи з різномірною мережею контактів, що ототожнюють себе з більш широкими соціальними категоріями, будують більш довгострокові плани, характеризуються більш тривалою колективною часовою перспективою, тобто схильні думати про більш віддалене колективне майбутнє» [3, с. 33]. Н. Р. Малікова відзначає, що дезадаптація, навпаки, характеризується почуттями втрати цінностей минулого життя, емоційною нестійкістю, непевністю в сьогоденні і майбутньому, замкнутістю у вузькому колі комунікації, обмеженістю контактів із представниками приймаючого суспільства [5, с. 116].

Соціальний капітал розглядається на рівні особистості і міжособистісних відносин, на рівні групи і міжгрупових відносин, на рівні всього суспільства. А. Л. Свенцицьким упорядковані як компоненти, так і показники соціального капіталу на кожному із цих рівнів. Серед показників соціального капіталу на рівні міжособистісних відносин виділені: рівень міжособистісної довіри, міцність і якість відносин. На рівні міжгрупових відносин – групова довіра, націленість на тривале співробітництво; на рівні суспільних відносин – генералізована довіра, залучення громадян до добровільних об'єднань та асоціацій, соціальна активність [8, с. 145–146].

Інтеграція як найбільш ефективна стратегія адаптація вимушених мігрантів у приймаючому суспільстві, орієнтована на «вихід» за межі свого «мікросоціуму» і більш активне залучення до широких соціальних мереж, застосовуючи їх ресурси для вирішення своїх проблем. Тобто можна припустити, що це пов'язане з більш широкою соціальною категоризацією переселенців і ототожненням себе з регіональним та суспільним виміром.

Якщо мігранти та члени приймаючої спільноти, створюють певні об'єднання, то основною умовою успішної адаптованості та безконфліктного існування є їхня підпорядкованість спільним інтересам. Умовою формування соціального капіталу та

ідентичності всього суспільства є інтеграція соціального капіталу всіх верств і груп громадянського суспільства, орієнтованих на цінності суспільства в цілому.

Соціальний капітал сприяє налагодженню соціальних зв'язків між окремими групами соціуму (наприклад, мігрантами та приймаючим населенням), тим самим призводить до формування спільної ідентичності. Соціальний капітал, як відтворення зв'язків між людьми, ґрунтується на об'єднуючих їх традиціях і звичаях. Каталізатором цього процесу і його необхідною умовою є наявність довіри між цими групами. Відповідальність та взаємодія в інтересах всього суспільства оцінюється як соціальний капітал за умов несуперечності окремих інтересів окремих груп спільним інтересам суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Блинова О. Є. Емпіричне дослідження соціально-психологічної адаптації трудових мігрантів України в інокультурному середовищі. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2011. Вип. 16, ч. 1. С. 24–33.
2. Маликова Н. Р. Глобализация как фактор адаптации мигрантов. *Пензенский психологический вестник*. 2014. № 1 (2). С. 114–124.
3. Нестик Т. А. Социально-психологические механизмы долгосрочной ориентации. *Социальная и экономическая психология*. 2016. Т. 1, № 4. С. 16–60.
4. Свенцицкий А. Л., Почебут Л. Г., Килошенко М. И., Кузнецова И. В., Марарица Л. В., Казанцева Т. В. Социальный капитал и его формирование: социально-психологический подход. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2009. Вып. 3, ч. II. С. 140–149.
5. Татарко А. Н. Взаимосвязь доверия с аккультурационными установками (на примере украинцев в России и русских в Латвии). *Культурно-историческая психология*. 2016. Т. 12, № 1. С. 76–84.

Одержано 19.02.2017

Рассмотрено понятие социального капитала как совокупности психологических отношений, способствующих успешной интеграции вынужденных мигрантов в принимающем сообществе.

Ключевые слова: социальный капитал, психологические отношения, мигранты.

УДК 316.35

Олена Вікторівна БУТИЛІНА,

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та психології
факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3943-4098>

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПАТОЛОГІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ДЕФОРМАЦІЙ

Проаналізовано фактори виникнення та прояву різних форм професійних деформацій. Особливу увагу приділено дослідженню впливу організаційних патологій на появу професійних деформацій. Визначено три групи факторів, які дозволяють пояснити відхилення у професійній поведінці співробітників.

Ключові слова: девіації, деформація, професійна деформація, організаційні патології.

Питання вивчення патологічних станів в організаціях є ключовим для багатьох наук. Традиційно, різного роду патології розглядаються як девіації, що відбивають певні відхилення від нормального функціонування в роботі організацій. Вони стають чинниками доволі складних соціально-психологічних проблем, з якими стикаються як окремі індивіди, так і трудові колективи в цілому. В межах даної роботи проаналізуємо причинні зв'язки між патологіями в організаціях та розвитком професійних деформацій співробітників.

Н. Ануфрієва, О. Пригожин, В. Журавльова та ін. у своїх дослідженнях розглядають причини та прояви основних типів організаційних патологій. Авторка також намагалась здійснити аналіз дисфункцій організації у попередніх публікаціях [1; 2]. Цікаві розробки